85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ

Проф. д-р Румен Брусарски[1]

Резюме: *Личният подоходен данък е основен инструмент на фиска и мощен лост за социално-икономическо регулиране. Тринадесет години (2008 – 2020 г.) индивидуалният доход у нас се облага пропорционално. Най-накрая, макар и през „задната врата“ (чрез драстично увеличаване на данъчните облекчения за деца по Закона за данъците върху доходите на физическите лица), държавата въвежда ефективен необлагаем минимум за семействата с непълнолетни деца през 2021 г. (като временна мярка). В името на данъчната справедливост ние предлагаме необлагаемият минимум да намери своето постоянно място в системата на българския личен подоходен данък.*

Ключови думи: *личен подоходен данък, плосък данък, пропорционално данъчно облагане, прогресивно данъчно облагане*

JEL: H24

ENHANCING THE FLAT TAX IN BULGARIA

Prof. Rumen Brussarski, PhD

Abstract: *Personal income tax is a key fiscal instrument and a powerful tool for socio-economic regulation. For thirteen years (2008 – 2020) the individual income in our country is taxed proportionally. Finally, albeit through the „back door“ (through a drastic increase in tax relief for children under the Personal Income Tax Act), the state introduces an effective non-taxable minimum for families with minors in 2021 (as a temporary measure). In the name of tax equity, we propose that the non-taxable minimum find its permanent place in the system of the Bulgarian personal income tax.*

Key words: *personal income tax, flat tax, proportional taxation, progressive taxation*

JEL**: H24**

1. Въведение

В края на XX и началото на XXI век теоретичните концепции за плосък данък (родени зад Океана)[2] намират практическа реализация в Централна и Източна Европа – първо в Естония (1994 г.), а след това и в много други бивши социалистически страни. За осем години осем държави – (нас-

[1] rbrusarski@unwe.bg; УНСС, София

[2] Идеята за изглаждане (изравняване, валиране) на многоетажната структура от (нарастващи с дохода) пределни данъчни ставки е на нобеловите лауреати по икономика Фридрих фон Хайек и Милтън Фридман (виж: Hayek, F. A. (1956). Progressive Taxation Reconsidered, In: Mary Sennholz (ed.) *On Freedom and Free Enterprise – Essays in Honor of Ludwig von Mises,* 265-284 и Фридман, М. (2006). Капитализм и свобода. Москва: Новое издательство).

тоящи) членки на Европейския съюз (ЕС) въвеждат плосък данък върху личните доходи. Прибалтийските държави (Литва, Латвия и Естония) и Румъния го правят преди членството си в ЕС, Словакия през първата година от своето членство в съюза, а останалите три страни (България, Чехия и Унгария) – след това.[3]

Седем от осемте държави – (настоящи) членки на ЕС (всички без България) изглаждат структурата от положителни пределни данъчни ставки (до една-единствена) и *запазват (под една или друга форма) необлагаемия минимум,* т.е. заменят *многоетажната* данъчна прогресия (включваща 3 и повече етажа) с *двуетажна* (доходът в I-ви данъчен етаж се облага с пределна данъчна ставка 0%, а доходът във II-ри данъчен етаж – със съответната положителна пределна данъчна ставка). Резултатът е *прогресивно* данъчно облагане на личния доход – с нарастването на данъчната основа (над необлагаемия минимум) средната данъчна ставка нараства.

След първоначалния ентусиазъм афинитетът към плоския подоходен данък в някои държави-членки на ЕС отслабва. Очевидно неудовлетворени от резултатите на този фискален експеримент Чехия (2013 г.), Словакия (2013 г.), Латвия (2018 г.) и Литва (2019 г.) изоставят техниката на плоския данък и се връщат към добрата стара *многоетажна прогресия!* От осем „плоските“ държави-членки на ЕС намаляват на четири (т.е. наполовина) – Естония, Румъния, България и Унгария.

2. Тринадесет години пропорционално данъчно облагане

През 2007 г. личният подоходен данък в България е *прогресивен* – резултат от прилагането на 4-етажна структура от пределни данъчни ставки, представена на Таблица 1.

Таблица 1. Пределни данъчни ставки (2007 г.)

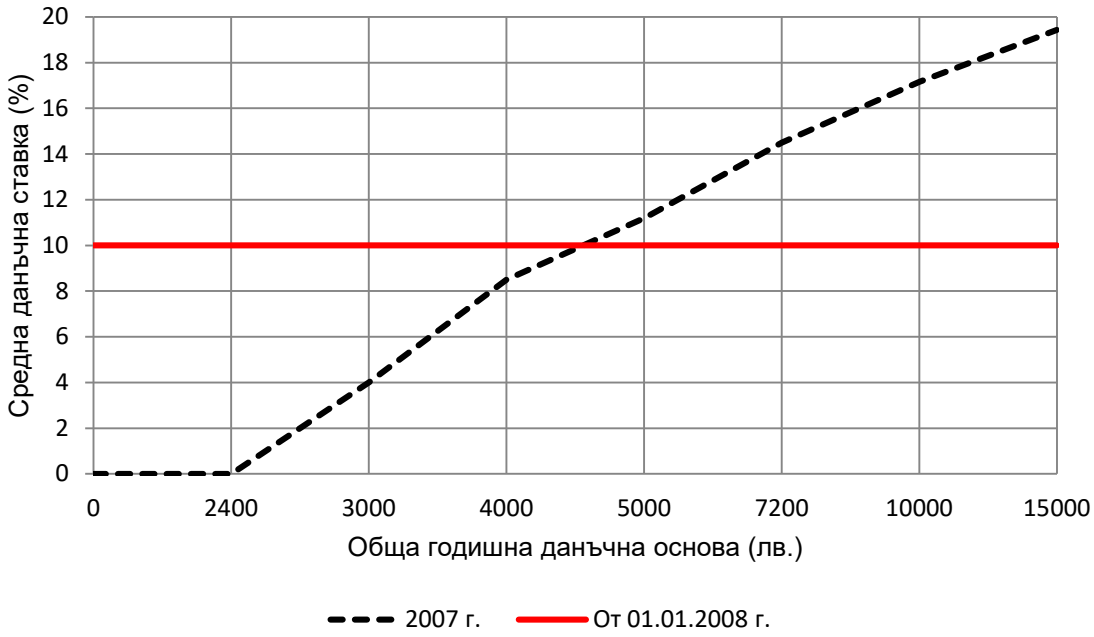
Обща годишна данъчна основа	**Данък**
до 2 400 лв.	необлагаеми
от 2 400 до 3 000 лв.	20% за горницата над 2 400 лв.
от 3 000 до 7 200 лв.	120 лв. плюс 22% за горницата над 3 000 лв.
над 7 200 лв.	1 044 лв. плюс 24% за горницата над 7 200 лв.

Източник: Закон за данъците върху доходите на физическите лица (Обн., ДВ, бр. 95 от 24.11.2006 г., в сила от 01.01.2007 г.).

[3] Плосък данък въвеждат също Русия (2001 г.), Сърбия (2003 г.), Босна и Херцеговина (2004 г.), Украйна (2004 г.), Грузия (2005 г.), Албания (2007 г.), Македония (2007 г.), Черна гора (2007 г.) и други страни.

С промяна в Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ) през декември 2007 г. (в сила от 01.01.2008 г.) българската държава[4] въвежда *плосък данък върху личния доход в размер на 10%, без необлагаем минимум*[5] (4-етажната структура от пределни данъчни ставки се заменя с *едноетажна).* Започва ерата на *пропорционалното* данъчно облагане на личните доходи в България (ATR[6] = MTR[7] = 10% = const. за всички равнища на общата годишна данъчната основа).

Фигура 1 представя функциите на средната ставка за 8 избрани равнища на общата годишна данъчна основа на прогресивния личен подоходен данък у нас през 2007 г. и на пропорционалния личен подоходен данък, в сила от 01.01.2008 г.

Фигура 1. Средни данъчни ставки през 2007 г. и от 01.01.2008 г.
Източник: Собствени изчисления на автора

Резултатът от въвеждането на плосък пропорционален данък върху личния доход в България е очевиден – хората с обща годишна данъчна основа до 4 500 лв. *губят,* а тези с обща годишна данъчна основа над 4 500 лв. *печелят* (виж Фигура 1). Например, през 2007 г. данъчното задължение на лице с обща годишна данъчна основа 2 400 лв. е 0 лв. (средна данъчна ставка 0%), а през 2008 г. – (цели) 240 лв.[8] (средна данъчна ставка 10%).

[4] С правителство, доминирано от Българската социалистическа партия!?

[5] Виж: § 35 от Закона за изменение и допълнение на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (Обн., ДВ, бр. 113 от 28.12.2007 г.).

[6] Average tax rate – средна данъчна ставка (англ. ез.).

[7] Marginal tax rate – пределна данъчна ставка (англ. ез.).

[8] През 2008 г. минималната месечна работна заплата за страната е 220 лв. (ПМС №1 / 11.01.2008 г.) , т.е. 2 640 лв./год. (= 220 лв. * 12 месеца).

Съответно, през 2007 г. данъкоплатец с обща годишна данъчна основа 10 000 лв. плаща 1 716 лв. (средна данъчна ставка 17,16%), а през 2008 г. – (само) 1 000 лв.[9] (средна данъчна ставка 10%).

Замяната на прогресивния личен подоходен данък с пропорционален прави бедните още по-бедни, а богатите още по-богати!? И така цели 13 години – хората с ниски доходи носят непосилно данъчно бреме, а заможните се радват на завиден данъчен комфорт (изрядни данъкоплатци/?/ със скромни жертви за финансиране на държавата).

3. Светлина в тунела през 2021 г.

През декември 2020 г. (в условията на пандемия от COVID-19) българската държава събира кураж и посяга на пропорционалния плосък данък върху личните доходи. Данъчните облекчения за деца по ЗДДФЛ са увеличени драстично и се превръщат в *ефективен необлагаем минимум* за всички семейства с непълнолетни деца.[10] През 2021 г.[11] физическите лица у нас приспадат от своята обща годишна данъчна основа, както следва:

- 4 500 лв. при едно ненавършило пълнолетие дете;
- 9 000 лв. при две ненавършили пълнолетие деца;
- 13 500 лв. при три и повече ненавършили пълнолетие деца.[12]

Данъчното облекчение се ползва от един от родителите до размера на неговата обща годишна данъчна основа. Когато размерът на облекчението е по-висок от общата годишна данъчна основа на този родител, разликата може да се ползва от другия родител.

На Таблица 2 са представени основните резултати от данъчното облагане на 12 избрани равнища на сумата от общите годишни данъчни основи на родителите при различен брой ненавършили пълнолетие деца през 2021 г.

Очевидно родителите на ненавършили пълнолетие деца с относително ниски доходи са сериозно облекчени. С нарастването на дохода ефектът от новите данъчни облекчения за деца отслабва. При сума на общите годишни данъчни основи над 45 000 лв. за семейства с 1 ненавършило пълнолетие дете, 90 000 лв. за семейства с 2 ненавършили пълнолетие деца и 135 000 лв. за семейства с 3 и повече ненавършили пълнолетие деца средната данъчна ставка навлиза в зоната между 9% и 10%. Относителното данъчно бреме на родителите на ненавършили пълнолетие деца с високи доходи се доближава до равнището на пропорционалния плосък данък от 10% за 2020 г.[13]

---

[9] По данни на Националния статистически институт през 2008 г. средната месечна работна заплата в страната е 545 лв., т.е. 6 540 лв./год. (= 545 лв. * 12 месеца).

[10] Виж: § 9 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за държавния бюджет на Република България за 2021 г. (Обн., ДВ, бр. 104 от 08.12.2020 г.).

[11] Увеличаването на данъчните облекчения за деца важи само за 2021 г.

[12] За 2020 г. тези облекчения са съответно 200 лв., 400 лв. и 600 лв.!?

[13] За повече подробности виж: Brussarski, R. (2021). The Bulgarian Flat Tax is No Longer What It Was. *Finance, Accounting and Business Analysis* 3 (1), 1-11.

Таблица 2. Данъчно облагане на 12 избрани равнища на сумата от общите годишни данъчни основи на родителите при различен брой ненавършили пълнолетие деца през 2021 г.

Сума от общите годишни данъчни основи на лицата (лв.)	**Сума от общите годишни данъчни основи на лицата, намалена с данъчното облекчение за деца[14] (лв.)**			**Съвкупно данъчно задължение по Закона за данъците върху доходите на физическите лица (лв.)**			**Средна данъчна ставка (%)**		
	при 1 дете	**при 2 деца**	**при 3 и повече деца**	**при 1 дете**	**при 2 деца**	**при 3 и повече деца**	**при 1 дете**	**при 2 деца**	**при 3 и повече деца**
(1)	(2) = (1) – 4 500 лв.	(3) = (1) – 9 000 лв.	(4) = (1) – 13 500 лв.	(5) = (2) * 10%	(6) = (3) * 10%	(7) = (4) * 10%	(8) = (5) / (1)	(9) = (6) / (1)	(10) = (7) / (1)
3 000	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00
4 500	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00
9 000	4 500	0	0	450	0	0	5,00	0,00	0,00
13 500	9 000	4 500	0	900	450	0	6,67	3,33	0,00
20 000	15 500	11 000	6 500	1 550	1 100	650	7,75	5,50	3,25
30 000	25 500	21 000	16 500	2 550	2 100	1 650	8,50	7,00	5,50
50 000	45 500	41 000	36 500	4 550	4 100	3 650	9,10	8,20	7,30
100 000	95 500	91 000	86 500	9 550	9 100	8 650	9,55	9,10	8,65
150 000	145 500	141 000	136 500	14 550	14 100	13 650	9,70	9,40	9,10
240 000	235 500	231 000	226 500	23 550	23 100	22 650	9,81	9,63	9,44
350 000	345 500	341 000	336 500	34 550	34 100	33 650	9,87	9,74	9,61
500 000	495 500	491 000	486 500	49 550	49 100	48 650	9,91	9,82	9,73

Източник: Собствени изчисления на автора.

Въвеждането на необлагаем минимум за родителите на ненавършили пълнолетие деца засяга много хора (над 1,5 млн. души)[15]. Освен това тази промяна в ЗДДФЛ е *знакова.* Тя слага край на хегемонията на пропорционалното данъчно облагане на личните доходи в България през последните 13 години. Доходите на семейства с ненавършили пълнолетие деца през 2021 г. се облагат *прогресивно.* За другите данъкоплатци обаче личният подоходен данък остава *пропорционален* – средна ставка 10% (равна на пределната) за всички равнища на общата годишна данъчна основа.

[14] Данъчното облекчение се ползва до размера на сумата от общите годишни данъчни основи на лицата.

[15] По данни на Националния статистически институт общият брой на семействата с ненавършили пълнолетие деца в България е 755 946. (Национален статистически институт (2011). Преброяване на населението и жилищния фонд в Република България).

4. Предложение за плосък прогресивно-пропорционален данък

Функцията на плоския данък върху личните доходи има следния общ вид:

$$T(Y) = max[t * (Y - A), 0] \quad (1)$$

където:

T(Y) е данъкът;

t – плоската пределна данъчна ставка ($t > 0$);

Y – данъчната основа;

A – необлагаемият минимум ($A \geq 0$).

В България за периода 2008 – 2020 г. A = 0, t = 10% и ATR = MTR = 10% = const. (*пропорционално* данъчно облагане). При A > 0 (и t > 0) данъчното облагане (над необлагаемия минимум)[16] е *прогресивно* – с нарастването на данъчната основа средната данъчна ставка нараства.

Необлагаемият минимум е ключов елемент в системата на личния подоходен данък. Както в теоретичен, така и в чисто практически план той се определя от *жизнения минимум*[17] в съответната икономика. В теорията се приема, „че за равнище на доход, по-ниско от сумата за съществуване, пределната полезност (на дохода – Р.Б.) клони към безкрайност.“ (Fagan, 1938). Следователно „получателят само на доход за съществуване има данъчен капацитет равен на нула; и всяко посегателство върху неговия доход ще му коства живота.“ (Fagan, 1938). С други думи, необлагаемият минимум е своеобразна *кота нула* на възможностите на индивида да плаща данъци.

На този фон ние предлагаме (с промяна в ЗДДФЛ) от 01.01.2022 г.:

- да се въведе *годишен необлагаем минимум (A),* както следва:
  - за Y ≤ 24 000 лв./год.: A = 6 000 лв.;
  - за 24 000 лв./год. < Y < 36 000 лв./год.: A = 6 000 лв. – 0,5 * (Y – 24 000 лв.);
  - за Y ≥ 36 000 лв./год.: A = 0 лв.[18]
- *пределната данъчна ставка (t)* да се увеличи от 10% на 15%.

Промяната ще облагодетелства всички хора с обща годишна данъчна основа до 18 000 лв. (1 500 лв./мес.)[19] като:

- лицата с обща годишна данъчна основа до 6 000 лв. (500 лв./мес.)[20] няма да платят никакъв данък (ATR = 0%);

---

[16] За Y ≤ A, T(Y) = 0 и ATR = 0.

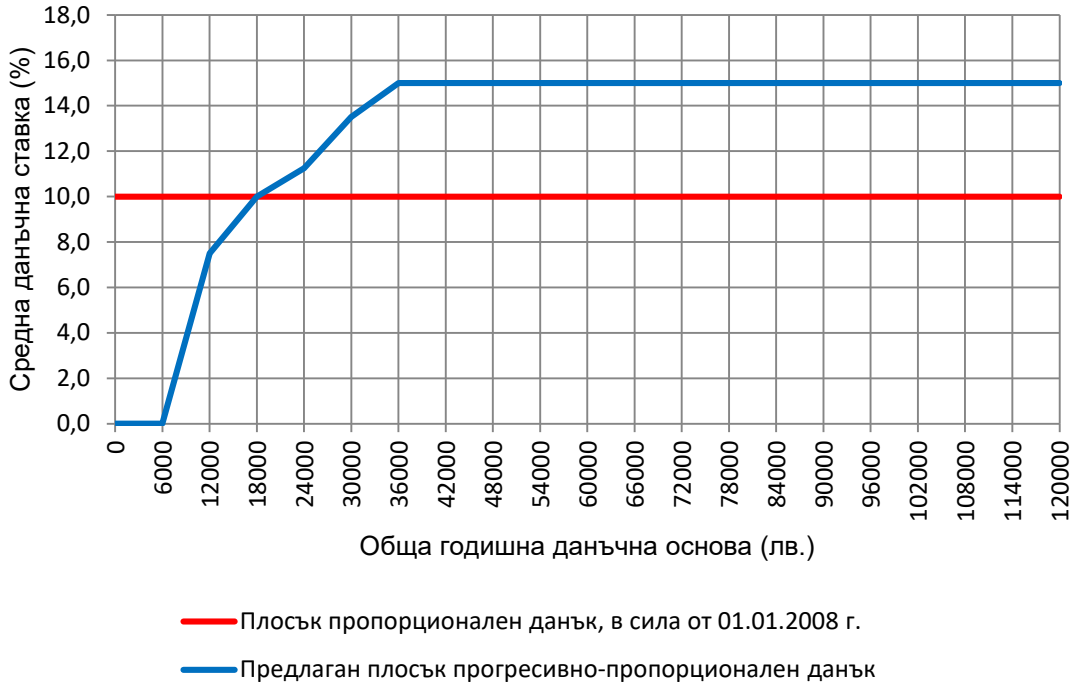
[17] Съгласно §1, т. 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за социално подпомагане (Обн., ДВ, бр. 56 от 19.05.1998 г.) „Основни жизнени потребности“ са достатъчно храна, облекло и жилище, съобразно социално-икономическото развитие на страната.“

[18] Такъв подход за дефиниране на необлагаемия минимум използват Естония и Литва (преди 2019 г.).

[19] Около равнището на средната месечна работна заплата за страната през второто тримесечие на 2021 г.

[20] Това (основно) е групата на т. нар. *работещи бедни* у нас.

- за данъкоплатците с обща годишна данъчна основа между 6 000 лв. (500 лв./мес.) и 18 000 лв. (1 500 лв./мес.) ATR < 10% (виж Фигура 2).

Фигура 2. Средни данъчни ставки при плоския пропорционален данък (в сила от 01.01.2008 г.) и при предлагания плосък прогресивно-пропорционален данък
Източник: Собствени изчисления на автора

Хората с обща годишна данъчна основа над 18 000 лв. (1 500 лв./мес.) ще бъдат ощетени:

- средната данъчна ставка на лицата с обща годишна данъчна основа между 18 000 лв. (1 500 лв./мес.) и 36 000 лв. (3 000 лв./мес.) нараства в диапазона от 10% до 15%;
- за данъкоплатците с обща годишна данъчна основа 36 000 лв. (3 000 лв./мес.) и повече ATR = 15% (виж Фигура 2).

Предложената промяна в ЗДДФЛ е *фискално неутрална.* В отговор на депутатски въпроси министърът на финансите предоставя данни за броя на лицата, които плащат данък върху доходите на физическите лица и общата сума на начисления данък по 7 подоходни групи за 2018 г.[21] и 2019 г.[22] Въз основа на тази информация установяваме, че въвеждането на предлагания от нас модел на необлагаем минимум намалява съвкупната (на национално ниво) обща годишна данъчна база с около 1/3. Приходите от данъци върху доходите на физическите лица през 2020 г. възлизат на 4,2 млрд. лв., което

[21] Народно събрание, Вх. № 954-06-820 / 01.10.2019 г. и Вх. № 954-06-820 / 08.10.2019 г.

[22] Народно събрание, Вх. № 054-06-814 / 30.09.2020 г.

(при ATR = MTR = 10%) означава съвкупна обща годишна данъчна основа 42,0 млрд. лв. При използването на модела на необлагаем минимум, който предлагаме съвкупната обща годишна данъчна основа би била 28,0 млрд. лв. {= 42,0 * [1 – (1/3)]}. Прилагането на ставка от 15% върху тази свита заради необлагаемия минимум съвкупна обща годишна данъчна основа осигурява 4,2 млрд. лв. приходи в хазната (= 28,0 * 0,15) – точно толкова, колкото носи ставка от 10% върху съвкупна обща годишна данъчна основа в размер на 42,0 млрд. лв. (= 42,0 * 0,10).

5. Заключение

Дълго време българската държава прилага своеобразен подоходен десятък – непозната в страните от развития свят техника за данъчно облагане на личните доходи. През 2021 г. необлагаемият минимум се върна в системата на личния подоходен данък, но не на бял кон (временно и само за родителите на ненавършили пълнолетие деца)!? Предложеният от нас модел на плосък прогресивно-пропорционален данък е една добра алтернатива на съществуващата практика.

Използвани източници

Закон за данъците върху доходите на физическите лица (Обн., ДВ, бр. 95 от 24.11.2006 г., в сила от 01.01.2007 г.).

Закон за държавния бюджет на Република България за 2021 г. (Обн., ДВ, бр. 104 от 08.12.2020 г.)

Закон за изменение и допълнение на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (Обн., ДВ, бр. 113 от 28.12.2007 г.)

Закон за социално подпомагане (Обн., ДВ, бр. 56 от 19.05.1998 г.).

Постановление на Министерския съвет №1 / 11.01.2008 г.

Народно събрание, Вх. № 954-06-820 / 01.10.2019 г. и Вх. № 954-06-820 / 08.10.2019 г.

Народно събрание, Вх. № 054-06-814 / 30.09.2020 г.

Национален статистически институт (2011). Преброяване на населението и жилищния фонд в Република България.

Фридман, М. (2006). Капитализм и свобода. Москва: Новое издательство.

Brussarski, R. (2021). The Bulgarian Flat Tax is No Longer What It Was. *Finance, Accounting and Business Analysis* 3 (1), 1-11.

Fagan, E. D. (1938). Recent and Contemporary Theories of Progressive Taxation. *Journal of Political Economy* (46).

Hayek, F. A. (1956). Progressive Taxation Reconsidered, In: Mary Sennholz (ed.) *On Freedom and Free Enterprise – Essays in Honor of Ludwig von Mises,* 265-284.